

вання, але до його завершення. Розрив у часі між неправомірними діями потерпілого і реалізацією умислу на вбивство або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень може мати місце в тих випадках, коли цей розрив був обумовлений явищем нагородження негативних емоцій з боку винного, який під час вчинення злочину знаходиться в стані сильного душевного хвилювання.

Список літератури: 1. Загородников М.И. Преступления против жизни. М., 1961. 2. Бородин С.В. Преступления против жизни. М., 1999. 3. Андреева Л.А., Рогачевский Л.А. Расследование убийств и тяжких телесных повреждений, совершенных в состоянии сильного душевного волнения (вопросы квалификации и доказывания). Л., 1988. 4. Красиков А.Н. Ответственность за убийство по российскому уголовному праву. Саратов, 1999. 5. Ткаченко В.И. Ответственные в состоянии аффекта. М., 1979. 6. Попов А.Н. Преступления против личности при смягчающих обстоятельствах. СПб., 2001. Сташис В.В., Бажанов М.І. Особа – під охороною кримінального закону. Х., 1996.

Надійшла до редакції 29.09.04

А.І. Золотарьов

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ Й ВІД ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В останні роки наша держава й суспільство відчувають на собі грікні наслідки суттєвого зростання кількості й небезпечної зміни якості злочинних посягань на сферу економіки. Тому сьогодні як ніколи набули актуальності комплексні дослідження правових механізмів протидії злочинам у сфері господарської діяльності й організації боротьби з ними. Уявляється, що при цьому слід концентрувати увагу не лише на заборонних, репресивних, але й на інших методах кримінально-правового впливу на осіб, що вчиняють такі злочини. Позитивну роль у названих дослідженнях має відіграти порівняльно-правовий (компаративістський) метод наукового пізнання. Його використання дозволяє отримати цінну інформацію про юридико-технічні рішення законодавців різних країн, в тому числі й про такі, що стосуються правових наслідків злочинів у сфері господарювання.

Ознайомлення з позитивним правом зарубіжних держав і порівняння його з вітчизняним правом дозволяє краще пізнати вітчизняні правові інститути, їх природу, проблеми функціонування, сильні й вразливі сторони. Тому матеріали іноземного законодавства стають в нагоді для поглиблення теоретичних пошуків у вітчизняній правовій науці. Деякі соціально-правові та техніко-юридичні рішення іноземного законодавця можуть бути використані при вдосконаленні національного права або, принаймні, розглядатися з цією метою, адже іноді правознавцям важливо знати, що певний досвід у вирішенні тих чи інших питань існує, що той чи інший засіб реально працює, застосовується [1, с. 4].

Обираючи компаративістський метод при проведенні дослідження такого специфічного предмета як звільнення від кримінальної відповідальності або від покарання за злочини в сфері господарської діяльності, ми

виходимо, зокрема, з наступних міркувань. Не секрет, що у формуванні підходів вітчизняного законодавця до криміналізації низки згаданих злочинів враховувалася досвід країн, які зіткнулися з багатьма проявами економічної злочинності значно раніше, аніж Україна. Вплинули на цей процес і положення нормативних актів міжнародного характеру (наприклад, ратифікованої Україною Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [2, с.405–426]). Очевидно, що при такому врахуванні не слід ігнорувати й ті позитивні надбання, які накопичено в зарубіжному й міжнародному законодавстві у визначенні таких кримінально-правових наслідків злочинів у сфері господарювання, як звільнення від кримінальної відповідальності чи від покарання за них.

Приписи про звільнення за певних умов від кримінальної відповідальності або від покарання, які сформульовано стосовно осіб, що вчиняють злочини економічного характеру, можна побачити в кримінальному законодавстві держав – колишніх республік СНД, і колишніх країн «соціалістичного табору», й інших держав. І це не випадково. Новітні дослідження порівняльно-правового характеру свідчать, що в сучасному праві існує стала тенденція до диверсифікації правових наслідків злочинів. Російський дослідник Л.В. Головкин, вивчаючи моделі розв'язання кримінально-правових конфліктів, властиві кримінальному праву й процесу країн Заходу, дійшов висновків, що причиною появи багатьох новітніх правових інститутів стала криза традиційних поглядів на покарання, обумовлена занепадом у західному правознавстві ліберальних течій та ідеалів реабілітації і появою в позитивному праві нових ідей, пов'язаних із реакцією держави й суспільства на злочини. Тому одним із основних векторів розвитку наук кримінального циклу й сучасного законодавства стали пошуки оптимальних засобів вирішення кримінально-правових конфліктів. Для їх позначення у західній юриспруденції навіть вироблено спеціальний термін «diversion», що означає «відхилення», «відхід», оскільки сутність таких засобів полягає у спробах вирішення кримінально-правових конфліктів поза рамками класичної кримінальної юстиції, без тих звичних заходів, якими є кримінальне переслідування, кримінальна відповідальність й покарання [3, с.12–14].

Обсяг і рівень нормативного матеріалу з досліджуваного питання у кримінальному законодавстві різних країн неоднаковий, адже відрізняються між собою політичні, економічні, соціально-психологічні міркування, правотворчі традиції, якими керуються законотворці тієї чи іншої держави, рівень юридичної техніки, якого досягли її фахівці. У будь-якому випадку огляд іноземного законодавства надає цікавий і корисний матеріал для здійснення порівняльно-правового аналізу. Звернемося до текстів законодавчих актів.

У главі XXXVI КК Республіки Польща, яка має назву «Злочини проти господарського обороту» передбачається досить багато варіантів звільнення від покарання осіб, винних у вчиненні злочинів цього виду. Так, добровільне відшкодування завданих збитків до початку кримінального переслідування гарантовано звільняє від покарання за зловживання при здійсненні господарської діяльності чи веденні майнових справ (§ 5 ст. 296 КК

Польщі). При цьому можливість депеналізації поширено навіть на випадки завдання шкоди у великих розмірах (за які загрожує покарання у виді позбавлення волі на строк до 10 років). Особа, що вчинила шахрайство з фінансовими ресурсами, не підлягає за це покаранню, якщо вона добровільно до початку судового переслідування відверне використання незаконно отриманого кредиту, банківської позички, субвенції, кредитного поручительства, відмовиться від публічного замовлення або задовольнить претензії потерпілого (§ 3 ст. 297 КК Польщі). Винна у страховому шахрайстві особа не підлягає покаранню, якщо вона до початку кримінального переслідування добровільно попередить сплату компенсації за договором страхування (§ 2 ст. 298 КК Польщі) [4, с.194–196]. На відміну від традиції конструювання інститутів звільнення від кримінальної відповідальності та від покарання, властивій вітчизняному кримінальному законодавству (загальні приписи про таке звільнення розміщати в Загальній частині, спеціальні випадки – в Особливій), в Особливій частині КК Польщі деякі приписи про звільнення носять узагальнений характер: § 1 ст. 307, який кореспондується з кількома статтями розділу «Злочини проти господарського обороту», передбачає можливість звільнення від покарання або його надзвичайне пом'якшення стосовно винних у скоєнні будь-якого зі злочинів проти господарського обороту, передбачених ст. 296, 299-305, якщо такі особи добровільно повністю відшкодують завдані ними збитки [4, с.203]. До таких злочинів належать, зокрема, легалізація отриманих злочинним шляхом коштів, деякі незаконні дії в разі банкрутства, заподіяння шкоди суб'єктам господарювання шляхом викривлення чи знищення документів.

Кримінальним кодексом Болгарії в ч. 2 ст. 246 (розділ «Злочини проти грошової та кредитної системи») передбачене звільнення від кримінального покарання учасника злочинного співтовариства, створеного з метою підробки грошей, поштових марок, марок для сплати мита, державних цінних паперів, кредитних або розрахункових карток, якщо він до вчинення підробки відмовиться від участі в злочині й повідомить про це органам влади, а якщо група створена з метою розповсюдження підроблених знаків – вчинить зазначені дії до початку розповсюдження [5, с.184].

За ч. 4 ст. 204 КК Республіки Сан-Марино при скоєнні обманних дій, спрямованих на приховування стану власної неплатоспроможності, особа звільняється від кримінальної відповідальності (буквально: «злочин погашається»), якщо до оголошення вироку в суді першої інстанції вона виконає свої зобов'язання перед потерпілим. Окрім того, в цьому ж кодексі визначено, що особа, яка вчинила підробку або використання підроблених монет, державних кредитних документів, не підлягає покаранню, якщо поінформує владу до моменту використання або розповсюдження фальсифікованих чи змінених предметів (ст. 402 КК Сан-Марино) [14, с.149, 248].

Досить багато уваги питанням звільнення від відповідальності та від покарання приділяє німецький законодавець. Декілька норм про таке звільнення, що містяться в Особливій частині КК ФРН (в ред. від 13 листопада 1998 р.) стосуються осіб, які вчиняють злочини економічного характеру. Так, суб'єкт, що подав неправдиві відомості для отримання субсидії або

використовує такі відомості в субвенційному процесі, звільняється від покарання, якщо своїми добровільними діями він попередив отримання субсидії або добровільно й настійливо докладав зусиль для попередження отримання субсидії (абз. 5 § 264-1 КК ФРН). На аналогічних умовах (попередження незаконного отримання певних коштів або добровільні настійливі зусилля, спрямовані на це) передбачене звільнення від покарання у випадках вчинення особою шахрайства при капіталовкладенні, шахрайства, пов'язаного з отриманням кредиту (абз. 3 §264а, абз. 2 §264b КК ФРН). При скоєнні такого злочину, як домовленість при описанні товарів, яка обмежує конкуренцію, особа не підлягає покаранню, якщо попереджує прийняття однією зі сторін пропозиції або добровільно й настійливо намагається перешкодити прийняттю пропозиції або надання послуги (абз. 3 § 298 КК ФРН) [16, с.166].

Міститься кілька заохочувальних депеналізуючих приписів у розділі «Господарські злочини» Особливої частини КК Естонії. Так, у його ст. 148-3 передбачено кримінальну відповідальність за приховування боржником боргів при провадженні в справах про банкрутство або про звернення стягнення на майно, подання заздальгід неправдивих відомостей про них або про інші обставини, що мають значення для кредитора. Частиною другою цієї статті встановлено, що боржник звільняється від покарання за указаний злочин, якщо до затвердження в суді під присягою правильності переліку майна й боргів він виправить помилкові або неправдиві відомості чи іншим чином попередить настання шкідливих для кредитора наслідків. Окрім зазначеного, КК Естонії передбачає повне або часткове звільнення від покарання відповідальної за ведення бухгалтерського обліку особи, винної у наданні наглядаючим державним установам або ревизорам недостовірної інформації про прибутки, видатки, заборгованості й майно господарюючої одиниці. Умовою такого звільнення названо своєчасне повідомлення поліції чи іншого компетентного органу про вчинене, вчинюване або підготоване перекривлення відомостей бухгалтерського обліку. Привертає увагу, що естонський законодавець в цьому випадку конкретизує ознаку своєчасності позитивних посткримінальних вчинків: отримана інформація повинна бути суттєво корисною для відвернення злочину або установлення осіб, що його вчинили (ч. 3 ст. 148-6 КК Естонії) [7, с.146, 147, 149].

Передбачає звільнення від кримінальної відповідальності за одне з досить розповсюджених посягань господарського характеру КК Іспанії. Згідно його ст. 308 винний у шахрайстві з фінансовими ресурсами (отриманні дотації, грошової допомоги від держави або податкової пільги шляхом фальсифікації умов чи приховування перешкод) звільняється від кримінальної відповідальності, якщо до початку перевірки або подання скарги компенсує незаконно отримане зниження податків, поверне незаконно отримані кошти та сплатить пеню [18, с.150].

Багатьом новітнім КК властиві норми про звільнення від кримінальної відповідальності при ухиленні від сплати податків та деяких інших платежів. Так, у КК Азербайджану звільнення від кримінальної відповідальності при ухиленні від сплати митних платежів передбачене за умови, що цей

злочин вчинено вперше й повністю відшкодовано завдані збитки (примітка 2 до ст. 209 цього КК). Окрім того, у примітці 3 до ст. 213 КК Азербайджану указано, що особа, яка вперше вчинила ухилення від сплати податків, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона повністю відшкодувала завдані злочином збитки [8, с.229–230]. Як бачимо, у цій нормі при її близькості до ч. 4 ст. 212 вітчизняного КК, не обмежено час, в який відшкодування обумовлює звільнення від відповідальності. У КК Киргизької республіки також передбачається звільнення від кримінальної відповідальності винного в ухиленні від сплати податків (абз. 2 примітки до ст. 213 КК Киргизії) [9, с.216]. Умовами такого звільнення названо добровільне погашення всієї суми податкової заборгованості, в тому числі штрафних санкцій, пені, відсотків. Цей КК також не визначає обмежень стосовно стадій кримінального переслідування, на яких названі дії звільняють від кримінальної відповідальності. КК Російської Федерації передбачає в п. 2 примітки до ст. 198 КК обов'язкове звільнення від кримінальної відповідальності при вчиненні ухилення від сплати митних платежів, податків, страхових внесків в державні позабюджетні фонди. Умови такого звільнення – вчинення злочину вперше, сприяння розкриттю злочину, повне відшкодування заподіяних збитків [17, с.420].

Отже, як і український законодавець, влада інших держав також слідує шляхом позитивного кримінально-правового стимулювання недобросовісних платників податків до виконання своїх фінансових зобов'язань перед державою, гарантуючи повне чи часткове позбавлення за це від кримінально-правового тягаря, тобто норма, що міститься в ч. 4 ст. 212 КК України, має аналоги в кримінальному законодавстві іноземних країн. Принагідно слід зазначити, що це стосується не всіх із них. Так, узбецький КК гарантує лише непризначення більш суворого покарання, передбаченого санкцією, у випадку повної сплати податків й інших платежів на умисно приховані або занижені прибутки (ч. 4 ст. 184 КК Узбекистану). Так само в цьому КК гарантоване лише непризначення позбавлення волі (але не звільнення від кримінальної відповідальності чи від покарання) за позитивну посткримінальну поведінку, спрямовану на загладження шкоди, заподіяної деякими іншими господарськими злочинами: фіктивним банкрутством, приховуванням банкрутства (ч. 2 ст. 180, ч. 2 ст. 181 КК Узбекистану). Цікаво, що в цих випадках узбецький законодавець ставить вимогу відшкодування завданих збитків у трикратному розмірі [10, с.204–205, 208]. Позитивна оцінка суспільно корисних вчинків з боку законодавчої влади вбачається й у інших кодексах, які також не допускають звільнення від відповідальності чи від покарання в подібних випадках. Наприклад, у ч. 2 ст. 255 згаданого вже КК Болгарії передбачено, що винний в ухиленні від сплати податків у великих розмірах, який до закінчення слідства в суді першої інстанції внесе до бюджету несплачений податок і пеню, підлягає покаранню штрафом до двох тисяч левів (для порівняння: в протилежному випадку передбачене покарання у виді позбавлення волі строком до 3 років і штраф до 500 левів), а при вчиненні такого злочину в особливо великих розмірах або з іншими обтяжуючими обставинами позитивна посткримінальна по-

вєдїнка суттєво знижує покарання (замість позбавлення волї на строк вїд 2 до 10 рокїв зї штрафом вїд 5 до 20 тис. левїв – позбавлення волї на строк до трьох рокїв та штраф до 10 тис. левїв) (ч. 3 ст. 257 КК Болгарїї) [5, с.185].

Досить часто норми про звільнення вїд кримїнальної вїдповїдальностї (бїльш суворий варїант – звільнення вїд покарання) можна побачити в рїзних кримїнальних кодексах стосовно такого злочину, як легалїзацїя коштів та майна, здобутих злочинним шляхом. Так, згїдно з примїткою 1 до ст. 262 КК Республїки Таджикистан особа, яка брала участь у легалїзацїї незаконних доходїв, звільняється вїд кримїнальної вїдповїдальностї, якщо вона сприяла розкриттю цього злочину й добровїльно видала незаконнї доходи [11, с.274]. Аналогїчним чином, в КК Республїки Бїлорусь заборонна норма про легалїзацїю матерїальних цїнностей, придбаних злочинним шляхом, пїдкрїплена нормою заохочувальною: в п. 2 примїтки до ст. 235 бїлоруського КК указано, що особа, яка брала участь в легалїзацїї коштів або майна, здобутого злочинним шляхом, звільняється вїд кримїнальної вїдповїдальностї за це, якщо вона добровїльно заявила про вчинене й сприяла розкриттю злочину [12, с.167]. У п. 2 примїтки до ст. 193 КК Республїки Казахстан, яка передбачає вїдповїдальнїсть за легалїзацїю грошових коштів та їншого майна, отриманого незаконним шляхом, названа й пїдстава звільнення вїд кримїнальної вїдповїдальностї: особа звільняється вїд неї, якщо вона добровїльно заявила про пїдготовану або вчинену легалїзацїю грошових коштів чи майна, здобутого злочинним шляхом, і якщо в її дїях немає квалїфїкуючих та особливо квалїфїкуючих ознак та складу їншого злочину [13, с.220]. Кримїнальним кодексом Польщї передбачено можливїсть звільнення вїд покарання суб'єкта, який вчинив вїдмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, якщо вїн добровїльно повїдомить органу, що здїйснює переслїдування злочинїв, вїдомостї про осїб, якї брали в ньому участь, а також про обставини його вчинення, попередить вчинення їншого злочину. Ця абсолюцїя не розповсюджується на скоєння згаданого злочину при квалїфїкуючих та особливо квалїфїкуючих обставинах (§ 8 ст. 306) [4, с.198–199]. В абз. 9, 10 § 261 КК ФРН мїститься досить об'ємна заохочувальна норма, яка стосується осїб, винних у вїдмиваннї грошей та приховуваннї незаконно отриманих майнових вигод. За цей злочин особа не карається за умови, що вона добровїльно повїдомляє про це дїяння компетентним органам, або добровїльно надає привїд для такого повїдомлення, якщо злочин ще не є розкритим, або сприяє збереженню вилученого предмета злочину. Суд також може пом'якшити покарання чи й вїдмовитися вїд нього, якщо виконавець злочину добровїльним повїдомленням про свою обїзнанїсть власним внеском суттєво сприяє тому, щоб злочин було розкрито. Заохочення може застосовуватися й у випадках, коли суб'єкт сприяє розкриттю злочину, скоєному їншою особою [16, с.147, 148]. До речї, у КК Аргентини разом з установленням кримїнальної вїдповїдальностї за приховування й вїдмивання грошей злочинного походження також можна побачити норму, яка приписує за деякими винятками звільнити вїд кримїнальної вїдповїдальностї особу, яка вчинила такий злочин в їнтересах подружжя або родича, близького друга або благодїйника (ч. 3 ст. 277 КК Аргентини) [6, с. 220]. Мїж тим

слід визнати, що указана норма належить, скоріше, до інституту обставин, які виключають злочинність і караність діяння, тобто є випадком виключення кримінальної відповідальності, але не звільнення від неї.

У статтях Особливих частин кримінальних кодексів багатьох країн приписи про відповідальність за комерційний підкуп (незаконну передачу винагороди майнового характеру особі, що виконує управлінські функції в комерційній організації) супроводжуються нормами про звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила цей злочин, за умови своєчасного повідомлення нею про підкуп або за наявності його вимагання (ч. 4 ст. 289 КК Таджикистану, примітка до ст. 224 КК Киргизької Республіки, примітка до ст. 221 КК Грузії, примітка до ст. 204 КК Російської Федерації, примітка до ст. 231 КК Республіки Казахстан). Безперечно, що джерелом таких норм є досить давно відомий вітчизняному законодавству припис про звільнення від покарання хабародавців при їх добровільній заяві про вчинений злочин.

Перелік законодавчо закріплених спеціальних випадків використання звільнення від кримінальної відповідальності чи від покарання, передбачених у законах країн ближнього й далекого зарубіжжя можна продовжити, але обсяг статті не дозволяє це зробити. Які ж висновки можна зробити зі зробленого огляду? Компаративістський метод дозволив побачити принципову близькість рішень про звільнення від кримінальної відповідальності, що містяться в кримінальному праві України з інститутами законодавства багатьох іноземних країн. Таке зближення слід визнати важливим, зважаючи на прагнення України увійти в світове співтовариство як правової, гуманітарно орієнтованої держави. У переважній більшості випадків, відзначених у розглянутих в цій роботі кримінальних законах, таке звільнення передбачене як обов'язкове й безумовне (остаточне), і майже всі випадки пов'язано із спеціальними випадками дійового каяття: відверненням шкоди, відшкодуванням збитків, допомогою у розкритті вчиненого особисто або іншими особами злочину. В цьому положення українського законодавства також цілком відповідають зарубіжним зразкам. Водночас, слід зазначити, що законодавці багатьох країн більш активно використали можливості інститутів звільнення від кримінальної відповідальності або від покарання відносно вчинення деяких економічних злочинів. Приписи такого характеру сформульовано в іноземному законодавстві стосовно таких діянь, як ухилення від сплати обов'язкових платежів (податкових, митних тощо), легалізація коштів та майна, здобутих злочинним шляхом, незаконні дії в разі банкрутства, фальшивомонетництво, комерційний підкуп, шахрайство з фінансовими ресурсами, вчинення антиконкурентних дій. Узагальнивши отриманий матеріал, можна побачити, що найбільш розповсюдженими цілями звільнення від кримінальної відповідальності або від покарання щодо злочинів у сфері господарювання в іноземному законодавстві є заохочення до відшкодування завданих збитків, стимулювання до попередження шкідливих наслідків, розкриття злочинів. Звичайно, що повне копіювання іноземних правових конструкцій не є прийнятним, однак, на деякі вже проторовані шляхи розв'язання питань протидії злочинам в

сфері господарської діяльності із залученням згаданих засобів слід звернути увагу при подальшому вдосконаленні вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність.

Список літератури: 1. Жалинский А., Рерихт А. Введение в немецкое право. М., 2001. 2. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 року // Збірка договорів Ради Європи. Українська версія. К., 2000. 3. Головко Л.В. Альтернативы уголовному преследованию в современном праве. СПб., 2002. 4. Уголовный кодекс республики Польша / Науч. ред. А.И. Лукашов, Н.Ф. Кузнецова; вступительная статья А.И. Лукашова, Э.А. Саркисовой. СПб., 2001. 5. Уголовный кодекс Республики Болгария / Науч. ред. канд. юрид. наук, проф. А.И. Лукашова. Перевод с болгарского Д. В. Милушева, А. И. Лукашова, вступ. статья И. И. Айдарова. СПб., 2001. 6. Уголовный кодекс Аргентины / Вступительная статья Ю.А. Голикова. СПб., 2003. 7. Уголовный кодекс Эстонской республики / Науч. ред. и перевод с эстонского В. В. Запелалова, вступ. статья канд. юрид. наук, доц. СПбГУ Н.И. Мацнева. СПб., 2001. 8. Уголовный кодекс Азербайджанской республики / Науч. редактирование, предисловие И.М. Рагимова. СПб., 2001. 9. Уголовный кодекс Кыргызской Республики // Предисловие А.П. Стуканова, П.Ю. Константинова. СПб., 2002. 10. Уголовный кодекс Республики Узбекистан // Вступительная статья М.Х. Рустамбаева, А.С. Якубова, З.Х. Гулямова. СПб., 2001. 11. Уголовный кодекс Республики Таджикистан / Предисловие А.В. Федорова. СПб., 2001. 12. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Минск, 2001. 13. Уголовный кодекс Республики Казахстан // Предисловие И.И. Рогова. СПб., 2001. 14. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино / Науч. ред. вступит. статья С.В. Максимова. Перевод с итальянского В.Г. Максимова. СПб., 2002. 15. Уголовный кодекс Грузии / Науч. ред. З.К. Бигвава. Вступит. статья О. Гамкрелидзе. СПб., 2002. 16. Уголовный кодекс ФРГ: Пер. с нем. М., 2001. 17. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под ред. Ю.И. Скуратова и В.М. Лебедева. М., 2000. 18. Уголовный кодекс Испании: Пер. с исп. М., 1998.

Надійшла до редколегії 11.09.04

С.М. Яровий

ФОРМИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА БОРОТБІ З ПРАВОПОРУШЕННЯМИ ЗА ЧАСІВ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

Організаційні форми участі громадськості в охороні громадського порядку та боротьбі з правопорушеннями склалися відразу ж після Жовтневого перевороту 1917 р. Політична активність громадян одержала розвиток саме у справі охорони громадського порядку. Необхідно відзначити, що забезпечення міцного правопорядку (революційного – за термінологією перших років радянської влади) було необхідною умовою успішного розвитку революційних задумів. Цей факт сам по собі ініціював необхідність залучення широких мас населення до виконання обов'язків щодо захисту так званих «революційних завоювань», тому що спеціальних штатних державних органів для виконання таких функцій у початковий період радянської влади не існувало.

Загони Червоної гвардії, робочої міліції та інші збройні загони робітників і селян були добровільними, самодіяльними громадськими форму-